

Merhaba

merhabahaber.com

f /akademiksayfalar

KADEMİK

Sayfalar

Kurucusu: Dr. Mehmet Ali UZ

Yayın Kurulu: Dr. Mehmet Ali UZ - Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU - Ahmet ÇELİK - Ali İŞİK - Av. Serdar CEYLAN - Hasan YAŞAR
maliuz@merhabagazetesi.com.tr - saimsakaoglu@hotmail.com - celikahmet66@hotmail.com - baskuyulu@gmail.com - srceylan@hotmail.com - hyasarkonya@gmail.com

75 YIL ÖNCESİNİN ÇOCUKLUĞUMUN KONYA'SI: 6 BABALAR VE OĞULLARI

Bir önceki yazımızı şöyle noktalamıştık:

“Bizim Çaybaşı bitmez tükenmez bir hazinedir. Halamın eşi merhum Hacı Yusuf Özgüzar, merhum Zibeklerin Alâ (Ali Ağa), muhtarımız merhum Sâlâ (Salih Ağa/Amca/Mıhçı) ve ünlü güreşçimiz Pehlivan Yusuf Yörelî vb. başka yazımızda konuk edileceklerdir. Elbette bunların o günkü çocukları, günümüzün dedelerini de ihmal etmeyecek; Mehmet ve Kadir Özgüzar Kardeşleri, merhum İsmail Sami Çeliker'i, Hakkı Mıhçı'yı, merhum Refik Şener'i de unutmayacağız.”

İşte bu yazımızda babalarla oğulları ayrı ayrı ele alacağız. Ancak hemen şunu söyleyiverelim. Bu insanların yaşadığı mekânların yerlerine yapılan yeni evlerde (apartmanlarda) oturanların kaç bu adları hatırlayacaktır?

Yıllardan beri çalışma masamın üzerinde özel bir zarf durmaktadır. Son derece özel... Tabii benim için özel... İçinde ne Türk lirası vardır, ne de döviz. İş adamı değilim ki alacak senetleri ve çekler olsun. Bu zarfın içinde 20 kadar fotoğraf vardır. Bunlar, Çaybaşı Cad-

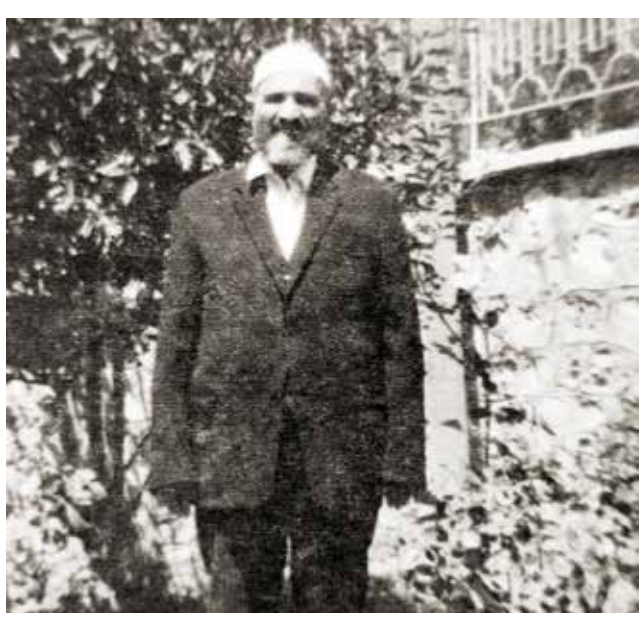
desi'nin Ulurmak kavşağından başlayarak çekilmiş fotoğraflardır. Son durak neresi mi? Elbette Çaybaşı Caddesi'nin sona erdiği Paşalı Köprü kavşağıdır. Bu bölgenin bağlı olduğu mahallenin adını veremiyorum, çünkü birkaç yıl önceki yeni düzenlemede burası eski adını koruyabildi mi, yoksa başka bir mahallenin sınırları içine alınır mı? Araştırmak gerekecek. Ancak yaram deşilmesin diye böyle bir araştırmaya girmeyeceğim.

Eskiler, âlim unutmamış, kalem unutmamış derlerdi. Ben buna bir de fotoğraf unutmamış'ı ekleyeceğim. Evet, fotoğraflar da unutmamış. İnsanlar bunca fotoğrafı boşuna mı çekiyorlar. Ben de fotoğrafların desteğiyle yazılarımızı ortaya koyacağım. Yazımızın ek sayısı oldukça fazla. Bir yerden sonra aileler topluluğu gibi...

Cadde üzerinde bazı evler akra-ba evleridir. Bunların başında bizim aileler gelir. Bizim hemen so-lumuzda emmim Nuri Çeliker gelirdi. Sağımızda ise bir ev ve bir çıkmaz sokak sonrası küçük halam Hatice Özgüzar'ların evi vardı. Ayrıntıya girmeden önce bu iki kardeş evinin ortak noktaları var, bu

Prof. Dr.
Saim SAKAOĞLU

Hacı Yusuf Özgüzar

konuyu aktarıvereyim.

Caddemizin bizim kesiminde sadece iki evde karadut ağacı vardı. Tahmin edeceğimiz üzere bu evler amcamın ve halamın evleriydi. Ancak aralarında bir küçük fark vardı. Amcamınki kocaman bir ağaç ve dalları dam boyu uzanıyor. Yani gelen geçenin gözü kalıyor ama ulaşmaları mümkün olmuyordu. Halamın karadutu ise daha alçakta idi. Yolcular rahatlıkla olgun dutları koparıp yiyebilirdi. Halamların evi yıkılıp yerine iki katlı yeni bir ev yapılıırken karadutumuz da hayattan koparılmıştı. Amcanlarınki ise caddenin bizim kanadına kentsel dönüşüm uygulanacağı dönemde evle birlikte ortadan kaldırılıverdi. Söz karaduttan açılmışken bizim bahçemizdeki akdutumuzdan da söz etmek isteriz. Bu akdutumuzun bir dalına karadut aşılanmıştı da uzun yıllar elimizi yüzümüzü kırmızıya boyar olmuştu.

Amcan Nuri Çeliker Belediye'nin elektrik idaresinde çalışmış, ben sonra öğrendim. Caddemizde elektrik bağlantısı yoktu. Beklenirmiş ki Nörü Efendi biraz ilgilenirse de biz de elektriklenirsek! An-

Salih Mihçı

cak şehrin elektrik üretimi çok az, her yere verilmesi mümkün değil. Bu arada amcamın hastalandığını öğrendik. Uzun yaşamadı ve vefat etti. Derken kısa bir süre sonra bizim caddemize de elektrik bağlanıverdi. Bütün komşular amcamızın elektriği göremediğinden söz eder oldular: "Keşke yaşasaydı da o da elektriği görebilseydi."

Amcam ile yengem Makbule Hanım'ın dört çocuğu olmuş: Fatma, Saadet, Saime (1937), İsmail Sami (1940). Hepsi vefat ettiler. Birinci ve üçüncü ablalarımızdan torunları hayattalar.

Edebiyatımızda karadut denilince aklımıza hemencecik geliveren bir ad vardır: Ressam, yazar ve şair Bedri Rahmi Eyüboğlu (1911 Görele/1975 İstanbul). Onun *Karadut* adını taşıyan şiiri pek ünlüdür. Hatta o şiirin yazılmasına yol açan olay da en az onun kadar ünlüdür. Ancak biz, *Karadutum*, çaltalkaram... diye başlayan şiire de, onun hikâyesine de yer vermeyeceğiz. İsteyenler o şiire ve hikâyesine kolayca ulaşabilecekleri kaynakları biliyorlardır.

Hacı Kadir Özgüzar

Bizden sonraki komşumuz, 1950 yılına kadar muhtarımız olan Salih Mihçı Amca'dır. Eşi Elmas Abla, kızı yaşıtım olan Ayten ve oğlu bir yaş küçüğümüz Hakkı... Avlunun dışında küçük bir bahçeleri var. Zaman zaman sebzenin ekildiğini hatırlıyorum. Bu bahçenin yıllık genel sulanması, bizim bahçeden onların bahçesine açılan bir avgaz aracılığıyla yapılırdı, Bahçenin duvar diplerinde meyve ağaçları bulunurdu. Kayısı ağaçlarının çokluğuna karşı bir tek vişne ağacı vardı. Bu ağacın adı bizim söyleyişimizle *Kötahya* (Kütahya) *fişnesi* idi. İlerleyen yıllarda bu vişnenin dalları gelişince aramızdaki duvarı aşırp bizim bahçeye de sarkmaya başlamıştı. Buna karşılık bizim dutumuz da iki ana dalıyla onların bahçesine sarkıyordu.

Salih Amca ufak tefek bir büyügümüzdü. Çok sigara içtiği için durmadan öksürürdü. Bizim küçük odanın tavanın hemen altındaki iki minik pencere onların avlusuna açılırdı. Bunun sonucu olarak amcamızın öksürüğünü sürekli olarak iştirdik.

Oğlunun yakın arkadaşı olduğum için beni çok severdi. Hakkı o

Hacı Mehmet Özgüzar

yıllarda çok iyi ve yakın arkadaşım-
dı. Son yıllarda hiç görüşemiyoruz,
belki o da başka bir yere taşınmış-
tır.

Ben orta ikide iken o orta bire başlamıştı. Genelde okula birlikte gider, birlikte dönerdik. Bir tür birbirimizin sırdaşı gibiydik. Aynı sınıfta okumuşluğumuz olmadığı için birbirimizin arkadaşlarını pek az tanırdık.

Önceleri iki katlı evlerinin üst katındaki *konsolun* adını bilmezdim. Başka evlerde de görmüşlüğümüz yoktu. Böyle kat kat olan bir dolabın özel bir adının olduğunu yıllar sonra öğrenecektim. Yeri gelmişken ona işlev yakınlığından ötürü, günümüzde *şifonyer* diye adlandırılan mobilyayı hatırlatmak isterim.

Salih Amca'yı tanıdığım günlerde İstanbul Caddesi üzerindeki Jeep (cip) satış yerinde görevli. Şimdi o satış yerini hatırlayabilecek kaç kişi kaldık ki. O, daha sonra Aziziye Camii'nin doğusundaki bir dizi kuru gıda satan dükkânlardan birinde çalışıyordu.

Hakkı, İstanbul Maçka Teknik Okulu (Teknik Üniversitesi) Elek-

Yusuf Yörelî Ve Oğulları Haşmet ve Aydın

trik mühendisliği bölümünden diploma almıştır. Galiba önceleri şehrimizdeki bir kamu kuruluşunda görev yapmıştı.

Yörelî Ailesi... Benim bu aileden tanıdığım ilk kişi, bizim evde söylendiği gibi, evin ninesi *Hediyapla* (Hediye Abla) idi. Rahmetli cici babaannem Safiye Hanım onu ziyarete giderken beni de götürürdü. Ancak evde bana göre çocuk yoktu. Haşmet benden beş yaş kadar küçük olarak dünyaya gelecekti. Babam bir gün sabah namazı dönüşü evimize gelince Hediye Abla'nın ölüm haberini getirmişti. Ben o yaşında ölümün ne olduğunu daha bilmiyordum.

Ailenin soyadı ile Yusuf'suz ola-

Haşmet Yörelî

rak tanınan reisi Yörelî idi, yani Yusuf Yörelî... Pehlivanı. Pek çok Konya şampiyonlukları vardı. Türkiye güreş şampiyonalarında ilimiz de temsil ederdi. Merhum ağabeyim Hasan Sakaoğlu'nun yakın arkadaşı idi.

Üç oğlunun en büyüğü Haşmet, Ankara'daki Basın-Yayın Yüksek Okulu'nu bitirmiş bir güreşçi idi. Ancak onun iki farklı özelliğini de hatırlatmak isterim. O, uluslararası güreş hakemi idi; o mesleğinde birinci sınıf emniyet müdürlüğüne kadar yükselmişti.

Ortanca oğlu Aydın ile küçük oğlu Celaleddin ile görüşmelerimiz değilse bile konuşmalarımız ender diye adlandırılabilir. Ancak benim gibi Konya Lisesi mezunu olan, yıllardan beri İstanbul'da yaşayan Haşmet Bey ile sık sık telefonlaştığımız.

Zîbeklerin Alâ (Zeybeklerin Ali Ağa)... Ailenin soyadı Ünlüzeybek'tir. Ali Amca'mızın eşinin adı Zübeyde olmalı... Ben böyle yorumluyorum. Bizim evde bu hanımdan söz edilirken hep Zübüdapla denilirdi. Evin kız çocuğu var

mı, bilmiyorum. Hatırlayabildiğim erkeklerin en büyüğü Rahim Ağabey idi. Galiba terzi idi. Öbür çocuklardan biri ise Mustafa Ağabey idi. Ağabeyimin çok yakın arkadaşı idi. Öbür ikisinden birinin de Mehmet olduğunu hatırlıyorum. Ya adını hatırlayamadığım oğul? Belki bir yerlerde hepsini sıra ile sayabildiğim yazılarım olmuştur ama artık yaşımız dört yirmiyi geçince dünkü bazı bilgiler bugün ortada görünmüyorlar.

Erzincanlı Memedâ'nın (Mehmet Şener) fotoğrafına ulaşamadı. Ancak oğlu ve arkadaşımız Refik'i toplu bir fotomuzda görebildim, Mehmet Amca, Ulurmak'ın ötelinde, bir devlet kurumunda bahçıvan idi. Tarım Bakanlığı'nın bir birimi olduğunu tahmin ettiğim görev yerinde yaptığını bildiğim işlerin başında ağaçları aşılama gelirdi. Çok güzel aşı yapardı. Babam da usta bir aşıcı olmasına karşılık zaman zaman onu bahçemize davet eder, bazı aşılarımızın yapılmasını sağlardı. Erzincanlı diye anılmasının sebebi, 1939 yılındaki büyük deprem sonu Erzincan'dan Konya'ya gelmesi ile ilgilidir. İki kız, ikisi erkek olan dört çocuğunun en büyüğü olan Orhan Ağabey, astsubay olup uzun yıllar ordumuzda hizmet etmiştir.

Evleri, cadde üzerindeki çıkartmalı birkaç evden biri idi. Bazı yaz akşamlarında rahmetli Dr. Taha Katırcıoğlu, Hakkı Mihçı, Haşım Bildirici, Refik Şener ve ben iddialı tavla partileri düzenlerdik. Gündüz vakti o çıkartmanın penceresinden etrafı, özellikle tam karşısındaki üzüm bağlarını seyretmenin ayrı bir tadı vardı. Refik mobilya ustası idi. Geçtiğimiz yıl kaybettik.

Onunla ilgili dört kişilik toplu fotoğrafın çok özel bir anlamı vardır. Fotoğrafta solda yer alan iki delikanlı Fahrünnisa Mahallesi'nin çocukları Refik ve Saim'dir. Öbür

Hasan Sakaoğlu ve İsmail Sami Çeliker

Hakkı Mihçı ve Sakaoğlu

Saim S. Refik Şener Ömer Alptekin Mehmet Bildirici

iki delikanlı ise sırasıyla Gemalmaz Mahalleli Ömer Alptekin ve Ulurmak Mahalleli Mehmet Bildirici'dir. Dört kafadar, Alptekinler'in bağında buluşup top oynamışlar ve Alptekin'in ağabeyi, günümüzün emekli albayı Erdoğan Alptekin'e poz vermişlerdi. Galiba adları anılan üç mahallerden günümüzde sadece Ulurmak yerini koruyabilmiştir;

Özgüzar Ailesine gelince... Babamın en küçük kardeşi Hatice Halam idi. Taşkentli bir delikanlı ile, Yusuf Eniştemizle evlenmiş. Yaşayan çocuklarının sayısı üç... Mehmet (1937), Kadir (1940) ve Kübra (1943). İki erkek kardeş, Mehmet ile Kadir halı ticareti ile uğraşmışlar. İkisi de hayırsever... Meram'da, Krom Mağnezit Fabrikası'nın karşısında yükselen okulun adı Meram Mehmet-Kadir Özgüzar Ortaokulu'dur. Sağlık Bakanlığı için yaptırıldıkları binaları da unutmamamız gerekir.

Halam çok farklı bir hanım idi. İyiliksever bir yapısı vardı. Öğretmen olduğumu öğrendikten sonra bana sık sık şöyle dediğini hatırla-

rım: "Ak guzum Saim'im, çocukları sınıfta bırakma; geçiri geçiriver."

Hacı Mehmet ve Hacı Kadir ile hala-dayı çocukları olmanın ötesinde mahallenin sokak çocukları idik. Kuş uçmaz, kervan geçmez hesabı, otomobilin, kamyonun geçmediği, kağrı arabaları, at arabaları ve sonbaharda divlek arabalarından başka vasita yüzü mü görürdük acaba? Onun için sokak bizim oyun alanımızdı. Boncuk, çekirdek, aşık, billa, fırça, kâğıt, vb. oyunlarının ötesinde uzun eşek, birdir bir, çelik çomak gibi oyunlar caddemizin âdeta millî oyunları gibi idi.

O şarkıda, "Bir başkadır benim memleketim..." deniliyordu. Ben ise, "Bir başkadır benim sokaklarım..." diyemeyeceğim. Mutlaka bu oyunların benzerlerini komşu mahallelerin çocukları da oynuyordu. Şimdi mi? Ne o çocuklar kaldı, ne o sokaklar... Hepsi, "Bir varmış, bir yokmuş"a dönüverdi. Biz de yazıp bir kenarda koruma altına almazsak, yaşanmışlıklar neredeyse, "Hiç yokmuş"a dönünüverecek.

ANADOLU'DAKİ EN ESKİ TARİHLİ TÜRKÇE MEZAR TAŞLARINA BURSA'DAN VE KARAMAN'DAN ÖRNEKLER

Yusuf
YILDIRIM

GİRİŞ

Anadolu'daki en eski tarihli Türkçe mezar taşı, cevabını henüz bulamamış önemli sorulardan biridir. Anadolu'da Osmanlı'dan önce yapılmış Türkçe mezar taşı var mıdır, varsa dönemi Anadolu Selçuklu mu, beylikler midir; bu konuda elde edilmiş ve doğruluğu sağlanmış somut veri yok. Somut veri oluşturmak için Anadolu'daki tüm tarihi mezar taşlarının taranarak envanterinin oluşturulması projesinden sürekli tartışılrsa da maliyet, insan kaynakları, bilimsel standartlaşma, uzlaşmış mezar taşı terminolojisi gibi birçok etken düşünüldüğünde bu boyutta bir projeyi gerçekleştirmek bir yana önerebilmek bile işin ne derece zorlu olduğunu göstermektedir.

Genel kaniya göre Türkçe mezar taşları, Osmanlı Devleti döneminde ve fethinden sonra İstanbul'da yapılmaya başlamıştır. Kesin gibi algılanan bu kanın oluşmasında Türklerin İslamiyet'i kabulü sonrası hem ilmiyede hem de diplomaside yaygın kullanılan Arapçanın mezar taşı kitabelerinde de vazgeçilmez tercih olması en önemli etkidir. "Anadolu Selçuklu döneminde Türkçe mezar taşı olabilir mi?" sorusu şimdilik cevapsızdır. Beylikler döneminde tespit edilmiş Türkçe mezar taşı olduğuna dair özgün bir yayın ya yoktur ya da şimdiye kadar rastlanılmadı. Ama beylikler dö-

neminde Türkçe mezar taşı yapılması olağan karşılanmalıdır. Çünkü birçok beylik yazışmalarında Türkçeyi tercih etmiştir.

İkinci önemli etken, mezar taşı çalışmalarında İstanbul'un her zaman baskın ve önde olması, Anadolu mezar taşlarının göz ardı edilmesine sebep olmuştur. Bundandır ki, Anadolu'daki mezar taşlarının varlığı, sadece onları çalışan araştırmacı ve uzmanlarca daha fazla bilinmiştir.

Bu noktada iki önemli soru, konumuza yön vermektedir. Dili Türkçe olan mezar taşları gerçekten İstanbul'un fethi sonrası mı yapılmaya başlanmıştır? Eğer öyle değilse Anadolu'da İstanbul'un fethinden önce Türkçe mezar taşı yapılmış mıdır? Anadolu'daki mezar taşı çalışmaları arttıkça bu soruya ikna edici cevaplar gelecektir. Şimdilik ise bu sorunun cevabı Bursa'dan ve Karaman'dan örneklerledir.

Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi'ndeki bulunan oldukça erken tarihli bir mezar taşı, üzerinde Türkçe ibare taşımasından dolayı önemlidir.

2013 ve 2015 yıllarında Karaman'da tespit ettiğim Karamanoğulları dönemi iki adet mezar taşı; Anadolu'nun en eski tarihli Türkçe mezar taşlarından olabileceği yönünde çok önemli bir tespittir. Siyahser Cami Haziresi'ndeki mezar taşı ile Karaman Şehir

**Emir Uveys bin Emir Mehmed mezar taşı,
Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi, Bursa
2014, Foto: Yusuf Yıldırım**

**Emir Uveys bin Emir Mehmed mezar taşı,
Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi, Bursa
2014, Foto: Y.Yıldırım**

Mezarlığı'ndaki "Sa'îdî bin Şeyh" kimlikli ve 1437 tarihli mezar taşı İstanbul'dan önce Anadolu'daki Türkçe mezar taşı bulunduğuna en somut kanıttır.

Burada bu üç mezar taşı yazı, tip, süsleme ve malzeme özellikleriyle incelendikten sonra Anadolu'nun en eski tarihli mezar taşları olarak önerilecektir.

KATALOG NU: 1

Fotoğraf nu: 1, 2, 3, 4

Mezar taşının bulunduğu yer : Bursa Türk İslam Müzesi

Mezar taşının bugünkü durumu: Sağlam

Mezar taşının ait olduğu kişi : Emir Uveys bin Emir Mehmed

Mesleği : -

Mezar taşının tarihi: H 779, M 1377

Mezar taşının malzemesi: Beyaz mermer

Mezar taşının tipi: Dikdörtgen prizmal mezar taşı

Başlık/ Üst bölüm: Başlıklı

Mezar taşı ölçüleri

Baş taş:92x70x17 cm

Ayak taş : -

Sanduka: 179x75x70 cm

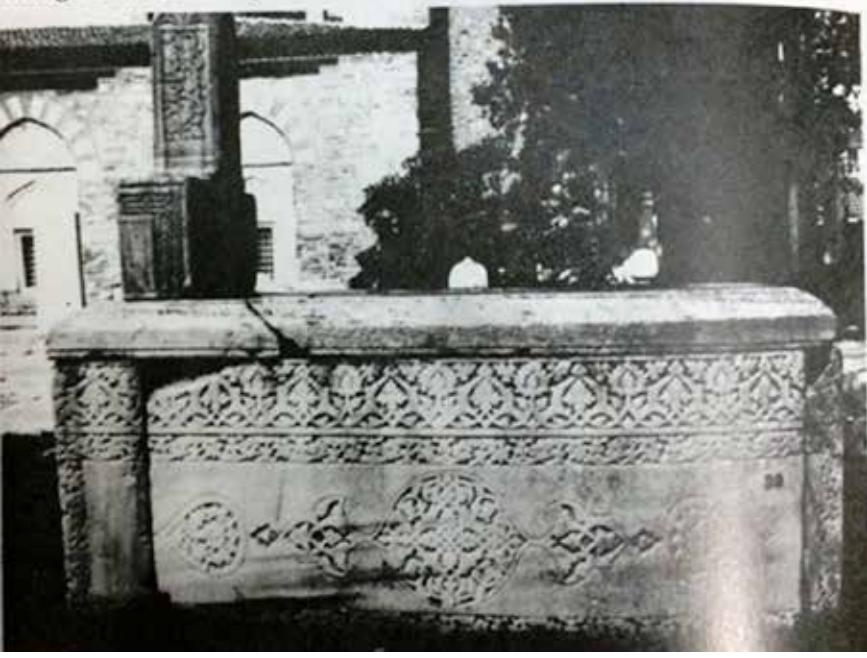
İşleme tekniği: Kabartma

Yazı türü: Sülüs

Süsleme türü: Nesneli, Bitkisel, Geometri

Mezar taşının kitabe metni

Ön yüz: Ayun altıncı günü gicesi senete/ eger sed bimânî ve ger sad hezâr/ be-hak enderâ-yed ser encâm-ı kâr / yatsu vaktinde dünyâya geldi / Emir Uveys bin Emir Mehmed/ el-muhtâc ilâ rahme /tis'a ve seb'îne ve / seb'a mie-

Emir Uveys bin Emir Mehmed mezar taşının ilk yayını, Demet Karaçağ, Bursa 14.-15. Yüzyıl Mezar Taşları, 1994

te Rebî'ulâhir

Sol yüz: yatsu vaktinde dün-yâya geldi

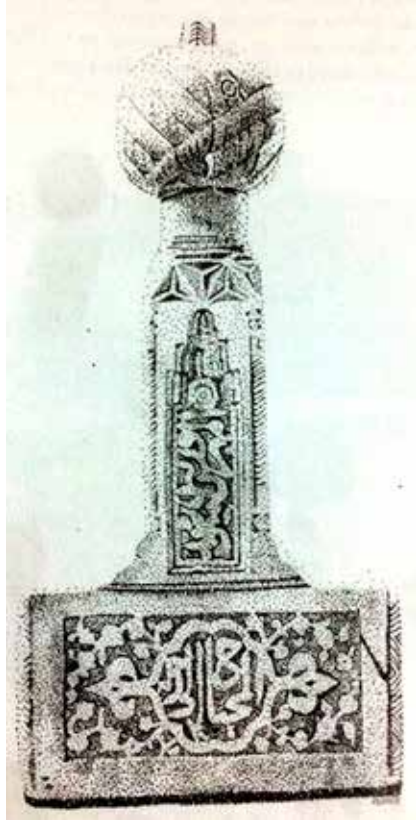
Mezar taşı kitabesinin çevirisi

Ön yüz: ayın altıncı günü gecesi / yüz yıl ya da yüz bin yıl yaşasan da / sonunda başın toprağa girecek.

Arka yüz: yatsı vaktinde dün-yaya geldi

Mezar taşının tanımı ve özellikleri

1377 yılında Emir Uveys bin Emir Mehmed adına dikilmiş mezar taşında iki yerde Türkçe ibare vardır. Bursa Türk İslam Eserleri Müzesindeki bu mezar taşına, Demet Karaçağ, 1994 yılında doktora tezi olarak yayınladığı *Bursa'da 14-15. Yüzyıl Mezar Taşları* adlı kitabında yer verdi. Ancak bu mezar taşını, "En Eski Tarihli Türkçe Mezar Taşı" olarak tespit etmedi (Fotoğraf: 1, 2, 3,

Emir Uveys bin Emir Mehmed mezar taşının ilk yayını, Demet Karaçağ, Bursa 14.-15. Yüzyıl Mezar Taşları, 1994

Sa'îdi bin Şeyh'in mezar taşına ait İbrahim Hakkı Konyalı'nın çektiği fotoğraf, İbrahim Hakkı Konyalı Kütüphanesi Arşivi

4). Mezar taşı, yatay dikdörtgen prizmal bir sanduka ve baş tarafındaki dikey dikdörtgen prizmal gövdeli bir şahide biçiminde inşa edilmiştir. Sanduka üzerine sonradan kırıldığı belli olan bir taş kapak yerleştirilmiştir. Sandukanın yan yüzeylerinin üst kenarlarına sık işlenmiş kapalı rumi dizisinden bir kuşak gidilmiştir. Yan yüzeylerdeki kuşağın alt bölümünde de uçları alem biçiminde uzatılmış şemse işlenmiştir.

Mezar taşı dikdörtgen prizmal gövde, silindirik boyun ve eğik dilimli sarıklı başlık biçiminde yapılmıştır. Mezar taşının gövde köşelerine yivli sütunceler kabartılmıştır. Gövdeden boyuna geçişte üst kenarlara üçgen yıldızlardan bir dizi gidilmiştir. Mezar taşının sanduka içini gören yüzeyi mihrap biçiminde düzenlenmiştir.

KATALOG NU 2

Fotoğraf nu: 5, 6, 7

Mezar taşının bulunduğu

yer: Şehir Mezarlığı

Mezar taşının bugünkü durumu: Alt kısmı kopmuş.

Mezar taşının ait olduğu kişi: Sa'îdi bin Şeyh

Mesleği: Baba adına göre tarikat mensubu

Mezar taşının tarihi: Cemaziye'l-evvel 841/Ekim-Kasım 1437

Mezar taşının malzemesi: Beyaz mermer

Mezar taşının tipi: Kemerli mezar taşı

Başlık / Üst bölüm: Kemer

Mezar taşı ölçüleri

Baş taş: 60x35x8 cm

Ayak taş: -

Sanduka: -

İşleme tekniği: Kabartma

Yazı türü: Sülüs-nesih

Süsleme türü: Nesneli, geometrik

Mezar taşının kitabe metni

Ön yüz: Geldi ecel cenânım erişdi nâgehân / degerdir zikr eyledi zîr u zîr / aklını cem eyledin derâ küllî / beni gördüğün sana ibret yeter.

Arka yüz: Sa'îdi bin Şeyh/fî târihi Cemaziye'l-evvel / senete ahade ve erba'îne ve semânu miyeh.

Mezar taşı kitabesinin çevirisi

Ön yüz: Geldi ecel kalbim, eriştî ansızın / değer (Allah'a) zikir, gizli gizli/ aklını topladın gel (artık) her şeyinle / bende gördüğün ibret sana yeter/

Arka yüz: Şeyh oğlu Sa'îdi / tarih sekiz yüz kırk bir yılı / Cemaziyelevvel ayı / (Ekim Kasım 1437).

Mezar taşının tanımı ve özellikleri:

İbrahim Hakkı Konyalı, bu mezar taşını, 1965 yılında Hoca Mahmut Camii Haziresi'nde tespit ederek yayımlamıştır (Konyalı, 1967: 310). Ancak o kadar arama ve taramama rağmen bu mezar taşını hiçbir yerde bulamadım. Mezar taşı, 2013 yılında şehir mezarlığı deposunda ortaya çıktı. O tarihte Türkçe kitabeli bir mezar taşı olarak tespit ettim. Mezar taşı, son olarak Şehir Mezarlığı sergi alanında iken Konya Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu kararı ile 2018 yılında buradan da kaldırılmıştır. Şimdilerde Şehir Mezarlığı'nın şehitlik bölümü çevresinde olması gerekir.

Mezar taşı sahibi Sa'îdî bin Şeyh'tir. Hicri Cemâziyelevvel 841/Miladi Ekim/Kasım 1437 tarihinde vefat etmiştir. “*geldi ecel cenânım erişdi nâgehân*” ifadesinden yaşlılığa bağlı öldüğü anlaşılmıştır. Hakkında, mezar taşı dışında bilgi tespit edilememiştir. Baba adının Şeyhi olmasına bakarak tarikat mensubu olduğu değerlendirilmiştir.

Taşın en önemli özelliği; mevcut bilgilere göre Türkiye'deki ve Karaman'daki tam metinli en eski tarihli Türkçe mezar taşı olmasıdır. Şimdiye kadar hem metninin tamamı Türkçe hem de tarihli ikinci mezar taşı tespit edilememiştir. Bursadaki mezar taşının metin dili, Arapça, Türkçe ve Farsça karışık idi.

Mezar taşı, 60x35x8 cm ölçülerinde kabartma tekniği ile mermerden yapılmıştır. Dikdörtgen gövde ve sivri kemer olarak biçimlendirilmiştir. Gövdenin alt kısmı yoktur. Kenarlar, tam orta yerinden sivriltilerek pahlanmıştır.

Sa'îdî bin Şeyh, 1437, mezar taşı, ön yüz, Şehir Mezarlığı, Karaman

Sa'îdî bin Şeyh, 1437, mezar taşı, arka yüz, Şehir Mezarlığı, Karaman

Ön yüz kenar yüzeyi ortasındaki zencirek bir sarmal bir de altı köşeli şekiller biçiminde işlenmiştir. Kenar içine ise 1 cmlik ince çizgi gidilmiştir. Gövde yüzeyine dört satırlık bir kitabe işlenmiştir. Ke-

mer alınlığı merkezinde ise gül- den bir hatayı vardır. Hatayinin taç yaprak ile çanak yaprak ara- sından çıkan bir yaprak, rumilere dönüşerek kıvrımlarla kenarlara kadar artarak uzar. Kitabede bi- rinci satır sonunda “Şeyhî” adın- dan sonraki boşluk “basit rumi” ile doldurulmuştur.

Arka yüz kenar yüzeyine zen- cirek işlenmiştir. Zencirekli kade- meden yüksek iç bükey yüzey ile gövdeye inilir. İç bükey yüzey göv- deye inmeden düzleşerek düşük ve dar kademe ile biter. Gövde yü- zeyine dört satır kitabe işlenmiş- tir. Kemer alınlığı merkezinde bir kapalı rumi onun içinde de orta bağ rumisi vardır. Orta bağ rumi- si alttan kök rumilere dönüşerek kemer alınlık yüzey zeminine si- metrik uzanırken üstten simetrik basit rumilere dönüşerek kapalı rumiden çıkan tepelik rumi ya- nında yer alır. Kapalı ruminin uçları bir kademe üstte tepelik rumisine dönüşerek biter. İkinci satır başı üst köşesindeki boşluğa da kalınca muhtemelen “tirfil” iş- lenmiştir.

Kitabe, sülüs nesih karışımı bir hat özelliği göstermektedir. Bazı harflerde nesih bazı harfler sülüs özelliği daha baskındır. He- men hemen her harfin başına ko- nan zülfeler olmasa yazının nesih olduğu yargısına varılacaktır. Ka- raman’da 1400-1450 aralığında görülen mezar taşlarının yazıla- rıyla bu mezar taşının yazısı aynı özellik ve üsluptadır. Harfler kısa ve kalındır. Uçları küttür. Baş- larındaki zülfe kısa ve kalındır. Harf kıvrımları ya çok serttir ya da çok kabadır. Metne kısmen gi- rift kısmen de istif uygulanmıştır. Ön yüzde bir şiir varken arka yüz- de mezar taşı sahibinin kimliği ve

ölüm tarihi yazılıdır. Yazı boşluk- larına tirfil ve basit rumiler yer- leştirilmiştir.

KATALOG NU 3

Fotoğraf nu: 8, 9, 10, 11

Çizim: 1

Mezar taşının bulunduğu yer: Siyahser Camii Haziresi

Mezar taşının bugünkü du- rumu: Sol üst köşe ve tepelik kırık.

Mezar taşının ait olduğu kişi : -

Mesleği: Tarikat mensubu

Mezar taşının tarihi: 15. yy ortaları

Mezar taşının malzemesi: Mermer

Mezar taşının tipi: Tepelikli Mezar Taşı

Başlık/ Üst bölüm: Tepelik

Mezar taşı ölçüleri

Baş taş : -

Ayak taş: 70x35x9 cm

Sanduka: -

İşleme tekniği: Kabartma

Yazı türü: Sülüs

Süsleme türü: Nesneli, geo- metrik

Mezar taşının kitabe metni

Ön yüz: Ve irişli gezmedi ve iren-i muhabbet / nefed-i firkat na’ramız görülmez dilden / cüvân cebbar kıranından aldılar anı / ne- fed-i firkat târihidir (...).

Arka yüz : (_ _ . _ / _ . _ . / . _ _)
Ey merg, hezâr hâne virâne kerdî / der mülk-i vücûd gâret cân kerdî / her gevher kıymeti ki âmed be cihân / burdi (burdo) ve şîb hâk penhân kerdî.

Çevirisi

Ön yüz: Ey ölüm bin haneyi viraneye çevirdin / Vücut mülkünde canları yağma ettin / Cihâna gelen her kıymetli mücevheri ki / Götürdün ve toprağın altına gizledin

Arka yüz: Muhabbet (aşk) erenleri ermiş gibi gezmez/ Son ayrılık feryadımız gönüldedir, görülmez/ Genç zoraki kırana uğradı, alıp götürdü/ Son ayrılığın tarihidir (...).

Mezar taşının tanımı ve özellikleri

Mezar taşı, Siyahser Sultan Türbesi batı tarafında toprağa gömülü olarak bulunup 15 Nisan 2013 tarihinde tarafımdan tespit edilmiştir. Kitabesi 2016 yılı Ekim ayında yine yine tarafımdan çözümlenmiştir. Daha güvenli bir yerde olması için Siyahser Sultan Türbesi içine bırakıldı.

Kimlik ve tarih kaydı olmayan mezar taşının bir ayak taşı olduğu değerlendirilmiştir. Ön yüz kitabesinin üçüncü satırındaki “*cüvân cebbar kıranından aldılar anı (genç, zorba salgın -hastalık- aldı)*” ifadesinden mezar taşı sahibinin bir genç olup bir salgın hastalıktan öldüğü anlaşılmaktadır. Mermerden bu kadar güzel bir mezar taşı yapılan gencin, Siyahser Tekkesi'nin şeyhi ya da şeyh derecesinde önemli ve varlıklı birinin oğlu olduğu söylenilebilir.

Mezar taşı, 70x35x9 cm ölçülerindedir. Dikdörtgen gövde ile taç (kemer) ve bir tepelikten oluşmuştur. Kemer, gövde üst kenarlarından aldığı eğri ile taşarak yükselir. Kemerin üst kısmı kırılmıştır. Karaman'daki sağlam örneklerle bakarıktan kemerin bir tepelikle bittiği anlaşılmaktadır. Sağlam kalan bölüme göre ön yüz-

Siyahser Camii Haziresi kimliksiz mezar taşı, Farsça kitabeli yüz

Siyahser Camii Haziresi kimliksiz mezar taşı, Türkçe kitabeli yüz

**Siyahser Camii Haziresi kimliksiz Türkçe
Farsça mezar taşı, sol kenar yüzü**

**Siyahser Camii Haziresi kimliksiz Türkçe
Farsça mezar taşı, taslak çizim Y. Yıldırım**

de, kemer alınlığının merkezinde bir gülbezek vardır. Gülbezeğin iki çanak, altı da taç yaprağı vardır. Gülbezeğin altından simetrik kıvrılan sap önce üç dilimli sonra daha iri iki soyut yaprağa bağlanarak biter.

Gülbezeği dışarıdan bir kapalı rumi kaplar. Örneklere bakarak kapalı ruminin kırık bölümünün mezar taşı tepeliğine uzayarak orada tepelik rumisine dönüştüğü anlaşılmaktadır. Kapalı ruminin üst diliminin kemer kenarına doğru kıvrılan sapıyla basit rumi olarak bittiği kalan izlerden belli olmaktadır.

Dikdörtgen gövdenin kenarlarına düz ve ince silme gidilmiştir. Gövde yüzeyi, dört adet panoya bölünerek kitabe alanı olarak düzenlenmiştir. Gövde yan kenarları ve pano araları düz ve ince silmelerle belirlenmiştir. Gövde üst kenarına zencirek gidilmiştir.

Mezar taşının arka yüzeyi de aynı özelliklerde işlenmiştir.

Yan yüzeylere birbirine ikili geçme yapan yaprak dizisinden bir kuşak gidilmiştir. Bu yapraklar Karaman'daki diğer mezar taşlarında görülen üsluptan farklıdır. Yapraklar daha ince ve uzundur.

Kitabe, sülüstür. Ön ve arkada dörder panoluk alanlara yazılan kitabe istif yönteminde ile giriftlenerek yazılmıştır. İstif ve giriftin karmaşıklığından kitabe yi çözümlenmek kat kat zorlaşarak çok daha fazla zaman almıştır. Bir harfteki noktanın başka harfler üzerine kaydırılması çözümlenmeye bir kez daha zorlaştırmıştır. Selçuklu üslubundan kurtulmuş ve oldukça gelişmiş olan sülüs yazının harflerinde oran ölçü daha

dengelidir. Uçlar daha uzun ve sivridir. Kıvrımlar ve dönüşler daha ince yumuşaktır. Harflerin baş ve göz boşlukları daha geniştir. Durak yerleri hissedilir derecede belirlidir.

Mezar taşının bir yüzüne Farsça bir yüzüne Türkçe şiir yazılmıştır.

Şiirler sağlam bir vezne sahip olsalar da herhangi bir aruz kalıbına tam uymamaktadır. Türkçe şiir, “failâtün/failâtün/failâtün/fa'lün” veznine; Farsça şiir, “mef'ûlü/fâilâtün/feûlün” vezni-ne daha uygun bulunmuştur.

Mezar taşı, yazı, biçim ve süsleme özelliklerine göre en geç 15. yy ortalarına tarihlendirilmiştir.

DEĞERLENDİRME

Malzeme, işleme ve ölçü

Her üç mezar taşının malzemesi mermerdir.

Kabartma tekniğiyle işlenen mezar taşında kabartma yüksekliği 3-5 mm'dir.

Katalog 1'deki mezar taşının ölçüleri 92x70x17 cm, katalog 2'deki mezar taşının ölçüleri 60x35x8 cm; katalog 3'deki mezar taşının ölçüleri 70x35x9 cm'dir.

Biçimlendirme

Katalog 1'deki mezar taşı prizmal sanduka üzerine prizmal gövdeli sarıklı başlıklı biçimde yapılmıştır.

Katalog 2'deki mezar taşı dikdörtgensel gövde üzerine sivri kemer biçiminde yapılmıştır.

Katalog 3'deki mezar taşı dikdörtgensel gövde, taç (kemer) ve tepelik biçiminde yapılmıştır.

Süsleme

Bitkisel süsleme

Katalog 1'deki mezar taşında

bitkisel süsleme sanduka yan yüzündeki kapalı rumi dizisidir.

Katalog 2'deki mezar taşında tespit edilen bitkisel motifler hatayı ve rumidir.

Katalog 3'deki mezar taşı üzerinde rumi, gülbezek ve soyut yaprak vardır.

Nesneli süsleme

Uzaydaki bir cisimden günlük hayatta kullanılan eşyaya kadar tüm varlıkların adı olan nesne, mezar taşlarında kullanıldıkları için nesneli motif olarak adlandırılmıştır.

Katalog 1'deki mezar taşı başlığı, gövdedeki yivli sütünce ile mihrabiye nesneli motiftir.

Katalog 2'deki mezar taşı kenarlığında zencirek tespit edilmiştir.

Katalog 3'deki mezar taşı gövde üst kenarında zencirek tespit edilmiştir.

Geometrik Süsleme

Katalog 1'deki mezar taşının gövde üst kenarına giden üçgen yıldızlar geometrik motiftir.

Her üç mezar taşında da kitabelerdeki dikdörtgensel satır ve panolar geometrik süslemedir.

Katalog 2'deki mezar taşının arka yüzey kitabesinin ikinci satırının başında hat işaretlerinden tirfil de geometrik motif grubuna alınabilir.

Yazı Özellikleri

Her üç mezar taşının kitabesi sülüs hattındadır. Katalog 2'deki mezar taşının yazısı daha çok sülüs nesih karışımıdır. Yazıların satır ve panolara dizilişinde girift ve istif yöntemi kullanılmıştır.

Dil ve Metin Özellikleri

Katalog 1'deki mezar taşı kita-

besinde Türkçe, Arapça ve Farsça metin kalıpları vardır. Türkçe, Farsça ve Arapça metinler eşit uzunluktadır.

Katalog 2'deki mezar taşı kitabesinde Arapça ve Türkçe kullanılmıştır. Ana metinde Türkçe kullanılırken tarih yazımında Arapça tercih edilmiştir.

Katalog 3'deki mezar taşı kitabesinde Türkçe ve Farsça kullanılmıştır. Ön yüzdeki şiir Türkçe, arka yüzdeki şiir Farsçadır.

Tarih, tarihlendirme

Katalog 1'deki mezar taşının tarihi Arapçadır.

Katalog 2'deki mezar taşının tarihi, Arapça kurallara göre ay ve yıl biçiminde yazılmıştır.

Katalog 3'deki mezar taşının tarih kaydı yoktur. Bu mezar taşının tarihlendirilmesinde tip, süsleme ve yazı özelliklerine göre yakın bölge örnekleriyle karşılaştırılarak yaklaşık tarihlendirme yöntemi kullanılmıştır. Buna göre de olabileceği en iyi tarih diliminin 15. yy ortası olabileceği değerlendirilmiştir.

SONUÇ

14. yy ve 15. yy'da üç adet Türkçe metinli mezar taşının ortaya çıkması, önyargıları kırarken bazı öngörülerini de beraberinde getirmektedir. Öncelikle Bursa'da Osmanlı Beyliği ile Karaman'da Karamanoğulları döneminden iki adet Türkçe metinli mezar taşının varlığı, İstanbul'dan çok önce Anadolu'da dili Türkçe mezar taşlarının başladığını göstermesi açısından önemlidir. Buradan hareketle Türkçe metinli mezar taşlarının tespiti, Anadolu'nun

başka yerlerinde beylikler döneminden hatta Anadolu Selçuklu Devleti döneminden Türkçe metinli mezar taşlarının olabileceği düşüncesini güçlendirmiştir. Beylikler ve Anadolu Selçuklu Devleti döneminde Türkçe metinli mezar taşı olasılığı yükselmiştir.

Başka tespitler yapılmadığı sürece açık ve kesin biçimde Anadolu'daki en eski tarihli Türkçe mezar taşları Bursa'da Osmanlı Beyliğince, Karaman'da Karamanoğullarınca ortaya konmuştur. Bursa Türk İslam Eserler Müzesindeki Emir Uveys bin Emir Mehmed'in mezar taşı, içinde Türkçe ibare barındıran en eski tarihli mezar taşıdır. Hoca Mahmut Camii Haziresi'nde iken Karaman Şehir Mezarlığı'na taşınan "Sa'îdî bin Şeyh" in Cemaziye'l-evvel 841/Ekim-Kasım 1437 tarihli mezar taşı mevcutta Anadolu'daki tam Türkçe metinli en eski tarihli mezar taşıdır. Diğer tam Türkçe metinli ikinci en eski tarihli mezar taşı da Karaman Siyahser Camii Haziresi'nde tespit edilen 15.yy'a tarihlendirilen kimliksiz mezar taşıdır.

Bir diğer sonuç da Karaman'daki Türkçe mezar taşlarının, tarihte ilk Türkçe tepkisini gösteren Karamanoğlu Mehmet Bey vesilesiyle Türkçe Fermanı'yla birlikte daha anlamlı olmasıdır. Karaman'daki Türkçe mezar taşlarına bakarak Karamanoğulları'nın Türkçe misyonuna da sahip çıktığı düşünülebilir.

KAYNAKLAR

- Konyalı, İbrahim Hakki (1967), *Karaman Tarihi*, İstanbul
Karaçağ, Demet, (1994), *Bursa'da 14-15. Yüzyıl Mezar Taşları*, Ankara